

vansko, ki celotno problematiko jasneje osvetljuje, manj upoštevana, a to tudi ni bil namen knjige, ki je s svojim načinom obravnavanja s prejšnjimi zvezki harmo- nično povezana. Obravnavano slovensko gradivo je tu in tam današnje rabe vaje- nemu ušesu nenavadno, a to je odvisno od gradiva, ki je bilo avtorju na razpolago. Gradivo nekaterih avtorjev 19. stol. (Tavčar) je manj zanesljivo, ker so iz znanih razlogov jezik izumetničevali. Terminološko pa ni jasen kriterij uporabe sh. -srbsko ali hrvatsko in hs- hrvatsko ali srbsko. Uporaba ne more biti slučajna, ker je v kra- ticah oboje navedeno. Prav škoda je, da niso tako številne nove ugotovitve podane v krajšem povzetku na koncu dela — množica najrazličnejšega besednega in stavč- nega gradiva jih bralcu zaduši in zabriše. Delo kot celota pa nas vodi v dve raz- iskovalni smeri: k sintaktičnim problemom in v semantiko.

Martina Orožen

Zapiski

NEKAJ RASTLINSKIH IMEN

Slovensko *jerem* »Pelargonium«. V nobenem slovarju in botaničnem priročniku nisem našel rastlinskega imena *jerem*, ki ga poznamo iz narodne pesmi *prvi venec jerena*, *drugi venec drobnih rož*, *tretji venec žajbeljna*. Etimologija imena ne po- vzroča težav, ne more biti drugega kot latinsko *geranium*, grško *geránon*, čeprav je težko reči, ali je bila sprejeta v slovenščino preko novejšega nemškega *Geranium* ali iz romansčine. Zaradi drugega -e- bi bilo verjetnejše romansko izhodišče. Teže je opredeliti rastlinsko species, na katero se slovensko ime nanaša. Rodova *Geranium* in *Pelargonium* sta si botanično blizu, srednjeveška botanika ju ni razlikovala in ljudska terminologija ima v vrsti evropskih jezikov za oba skupna imena. Zdi se, da *jerem* ne more biti drugega kot v narodni pesmi tako priljubljeni *rožen- kravt* »Pelargonium róseum, odoratissimum« a tudi »P. radula« in »P. zonale«; nemško *Muskatgeranium*, *Zitronengeranium*, *Gürtelgeranium* itd., francosko *geranium*, furlansko *geránio* rusko ljudsko *geráně, graně, iráně, jeráně*, sbh. *djeranija*. Kot nemško *Storchschnabel*, *Kranichschnabel* se tudi slovensko *žeravec*, *žerjavec*, sbh. *žeravec*, *zdravac*, rusko *žurávelnik* nanaša na oba rodova, *Geranium* in na *Pelargonium*.

Slovensko *kovrčje*, *kvrčje* »Stipa pennata«. Za vrsto trave *Stipa pennata* navaja Ključ dr. Piskernikove ime *bodalica*, toda v literaturi se je bolj uveljavil naziv *kovilje*, izposojen iz srbohrvaščine. To ime večkrat srečujemo v prevodih iz ruščine, kjer je ime *kovylb* (m. ali f.) »Stipa pennata« kakor tudi trava sama karakteristična za stepi in mnogo bolj frekventna kakor pri nas. Ime *kovylb* je gotovo že praslovansko, prim. tudi ukrajinsko *kovyla*, *bolgarsko kovel*, *koil*, *koilo*, češko *kavyl* pa je izposojeno iz ruščine. Izvajajo ga iz iste osnove *kay-* kakor *kovati* in primerjajo z gotskim *hawi* »seno«. Rusko *kovyljáb* »zibati se« za etimologijo ne pride v poštev kljub Bernekerju, SEW I 594, ki pripuša tudi to možnost.

Za to priča tudi slovensko *kovrčje* »Stipa pennata« in *kvrčje* »Scirpus lacustris«, kjer imamo isto osnovo *kov-* kakor v ruščini, toda z drugim sufiksom -*yrb*, ki ga zasledimo tudi v ruskih ljudskih oblikah tipa *kuvyrk* — *trává* (Savinov, RFV XXI 26). Dvojna sufiksacija **kovyrb* poleg *kovylb* je torej že praslovanska in *kovrčje* gotovo ni beseda, ki bi se je moral knjižni jezik izogibati. O ljudskem poreklu tega imena ne moremo dvomiti že zaradi njegove glaslosovne podobe, čeprav zahtevajo ljudska rastlinska imena veliko previdnosti in posebnega kulturnozgo- dovinskega študija. Če najdemo med slovenskimi imeni n. pr. *kišenec*, *kišnec* »Coriandrum«, ne bomo kljub ruskemu *kišnéc*, ukrajinskemu *kišnéc* mislili na staro sorodstvo. Izhodišče ruskemu imenu je osmansko turško *kišniš* »Coriandrum« (Miklo- šič, Turk. Elem. II 110; Vasmer, REW I 564). V slovenščino je to ime zašlo verjetno preko češke isposojenke iz ruščine; na Češkem je ime *kyšnec* uvedel botanik Presl. Isto velja za ime *katran* »Crambe maritima«. Rusko *katran* je neznanega porekla, verjetno tatarska izposojenka. Tatari so to rastlino na svojih pohodih uporabljali proti skorbutu (Machek, Jména rostlin 60). Češko *katrán* in slovaško *katran* je bilo

umetno uvedeno v prejšnjem stoletju. V našo, verjetno samo lokalno ljudsko terminologijo je takšna in podobna imena zanesla podeželska inteligenca (farmacevti, učitelji), ki je uporabljala češke priročnike.

Slovensko *trútica*, *trutarica* »*Bellis perennis*«. Poleg teh vzhodnoštajerskih ljudskih imen najdemo na istem ozemlju tudi *trúta* »*chrysanthemum leucanthemum*«. Botanična literatura pa pozna tudi sinonima *trutrica*, *tratorica*, *tratinšćica*, *trampuš* »*Bellis perennis*«. Splošno slovensko *marjetica* je izposojeno iz romanščine prim. ital. *margherita*, furlansko *margarite* »*bellis perennis*« in »*Crysanthemum leucanthemum*«. Zdi se, da moramo za vzhodnoštajerska sinonima supponirati neko skupno izhodišče, ki je samo ljudskoetimološko naslonjeno deloma na *truta* »*mora*«, deloma na *trata*. V poštev za primerjanje bi prišla poljska ljudska imena *stokroć*, *stokrotek*, *stokratka* in ukrajinska *stokrastka*, *stokratka*, *stokrat*, *stokorotb* »*bellis perennis*«. Machek, Jména rostlin 267, misli, da so ta imena analogna nemškemu *Tausendschön* ali češkemu *sedmikrásá*. Izhodišče bi bilo morda **stto-krasa*, morda tudi **stokratka*. To je seveda samo domneva. Slovenske dublete *trutrica* poleg *tratorica* opravičujejo sum, da so se današnje ljudske oblike v slovenščini razvile iz neke osnove, podobne poljski in ukrajinski, ki pa je zaradi številnih sprememb ne moremo več rekonstruirati.

Rastlinska imena doživljajo včasih velike spremembe. Slovenskega *trizelj* »*Erysimum*« in *tržaj* »*Polytrichum com.*« ne moremo ločiti od sbh. *trizalj*, *trižlja*, *trižalj* »*Erysimum*« in »*Raphanus*«, češko *tryzel*, *trejzel*, *trýzel* »*Erysimum*« in »*Raphanus*«. Pomenski obseg se nanaša kot nemško *Hederich* na več rastlin ostrega okusa. Jasno je, da spadajo vsa ta slovanska imena skupaj, ni pa mogoče rekonstruirati kolikor toliko verjetnega skupnega izhodišča.

Slovensko *senodolka* in *kemenica* »*Chelidonium maius*«. Z imeni tipa *senodolka*, *sidolka* in podobnimi si leksikolog res ne bi vedel pomagati, če jih ne bi poskušal vskladiti z zvočno podobnimi *cingola*, *cengulja*, *cindolka* in srbohrvaškimi *cimbola*, *cingola*, *cindola*, *cindolica* za isto rastlino. Vsa ta imena so se razvila iz srednje-latinskega *celidonia*, sprejeto iz grškega *helidónion* (*helidōn* = *lastovica*). Že latinsko ime je doživljalo razne ljudskoetimološke spremembe; razlagali so ga iz *coeli donum*, zato Nemci imenujejo rastlino tudi *Gottesgabe*, Poljaki *božydar* ali *dar nebieski*. V čeških narečjih najdemo oblike *celemenik*, *celiston*, *celodej*, *celoden*, *celigan* itd. Slovenska ljudska etimologija je izoblikovala celo popolnoma domače zvenče *senodolka*. Zdi se, da je iz istega vira tudi ime *kemenica*, kar je morda izposojeno še iz kakšnega balkansko romanskega narečja brez palatalizacije.

Slovensko *gumbala*, *gumbela*, *gumbalica*, *gumbelica* »*Convallaria majalis*«. Pleteršnik navaja ta imena kot vzhodnoštajerska. Tudi med srbohrvaškimi sinonimi za šmarnico najdemo oblike *gumbelium*, *gumbelija*. Izhodišče ne more biti drugega kot srednjeveško učeno ime »*(lilium) convallium*«, ki je zašlo tudi v slovenske jezike, n. pr. poljsko *konwalia*, ukrajinsko *konvalija*, češko knjižno *konvalinka*, *konvalija*, dialektično pa tudi *gombalia*, *gonvalia*. Preobrazbe za imena so ljudskoetimološke, v slovenščini morda naslonitev na *gumb*, ne pa neugotovljene romanske oblike z lenizacijo.

France Bezljaj

BESEDE IN OBLIKE

Pod tem naslovom je B. Urbančič v zadnji številki lanskega letnika JiS ocenil Grünov prevod Vicki Baumove Pazite se srn. Kakor že nekateri pred njim se je po pravici spotaknil nad včasih res nenavadno in nerodno zamenjavo veznika *in s pa*. Pri Grünu se čuti očitno prizadevanje, da bi približal pisani jezik govornemu. Podobno potrebo in podoben trud opazimo danes še pri marsikaterem pisatelju. Tako poživljanje pa je lahko tudi nevarno, ker smo pri popravljanju in pri reformah le preradi sistematični in mehanično zamenjujemo besedo ali obliko, ki si je ne želimo, s tako, ki je za nas idealna, ne da bi preudarili, ali je povsod primerna in ali ne zahteva njena raba tudi primerne, sorodne soseščine. Beseda iz žive govorice zaživi prav šele v okolici, ki ji je domača, to se pravi, med sebi enakimi, ne pa da pade med nekakšno literarno gospodo, ki svoje noše in hoje ni nič spremenila ali jo vsaj malo podomačila. Gotovo je, da ne bi bila videti tako neolikana in vsiljiva, če bi bila postavljena med svoje prave vrstnice in v tak besedni red in sistem, ki bi bil zares ljudski. Nekaj takega velja tudi za zameno *ali* z *a*, kar se da dostikrat brez spotike